

TÜRK ÜN VERS TE Ö RENC LER N N DEY MLER TAHM N ETME DURUMLARI*

Yrd. Doç. Dr. Kamil ER **

ÖZ: Dilin sözvarl, ,nda önemli yere sahip olan deyimler, genel olarak e dizimli (collocation) sözcükler içeren, sözdizimsel s,n,rl,l,klar, olan, kal,pla m, sözler olarak kabul edilmektedir. Deyimlerin hem biçimsel hem de kavramsal özellikleri bulunmaktadır. Son y,llarda yap,lan çal, malar,nda, anlambilimsel özellikleri göz önünde bulunduruldu unda, deyimlerin söz konusu s,n,rl,l,klardan ba ,ms,z dilsel birimler oldu u ortaya konmaktadır. Her dilde oldu u gibi Türkçenin sözvarl, ,nda da önemli bir yere sahip deyimlerin edinimi ve ö reniminin dil kullan,m,nda önemli bir yere sahip oldu u bilinmektedir. Bu çal, mada, Türkçe Ö retmenli i Bölümünde ö renim gören ö retmen adaylar,n,n dilin sözvarl,- ,nda önemli yere sahip deyimlerin anlamsal aç,dan tahmin edilebilirliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çal, mada, ö rencilerin hangi türdeki deyimlerin anlamlar,n, tahmin edebildikleri ortaya konmaya çal, ,lm, t,r. Bu do rultuda be li Likert tipi bir ölçek üzerinde ö rencilerin deyimlere ili kin bilgileri s,nanm, ve hangi türde deyimlerin anlamlar,n, tahmin edebildikleri belirlenmeye çal, ,lm, t,r. Çal, man,n sonucunda örnekleme yer alan deyimler çerçevesinde ö rencilerin genelde deyim bilgilerinin yeterli düzeyde olmad, , ortaya ç,km, t,r. Birinci dereceden üçüncü dereceye do ru tahmin etme düzeyleri yükselmektedir. Bu çal, , mada birinci derece deyimlerin en az do ru tahmin edilen, üçüncü derece deyimlerin ise en fazla do ru tahmin edilen deyimler oldu u görülmü tür. Buna göre ö rencilerin deyim anlam,n, tahmin ederken deyim bile enlerinden birinin anlam,n, ipucu olarak kulland,klar, görülmü tür. Bu durum ö rencilerin ikinci ve üçüncü derece deyimlerin anlamlar,n, tahmin etme düzeylerini art,rd, ,n, ortaya koymu tur.

Anahtar Kelimeler: Deyim, kültür, sözvarl, ,, Türkçe, dil ö retimi.

* Bu çal, ma, Do u Akdeniz Üniversitesi tarafından düzenlenen 23. Ulusal Dilbilim Kurultay,ında sunulan bildiri metninin gözden geçirilerek geli tirilmi biçimidir

** Ni de Üni. E t. Fak. Türkçe E t. Böl. kamiliseri@gmail.com

The Predictions of Idioms by Turkish University Students

ABSTRACT: Idioms, which have an important role in the vocabulary stock, are generally accepted as stereotype words that include collocations and have syntactic limitations. The idioms have both formal and conceptual properties. In recent studies, idioms are proved to be linguistic units independent of those limitations considering their semantic properties. The idioms, which have an important role in Turkish language, like every single language, are known to be effective in the acquisition and the learning processes of language. In this study, it is aimed to examine teacher candidates' abilities to predict the meanings of idioms, which have an important role in the vocabulary of Turkish Language Teaching Department,. The study also tries to reveal the types of idioms the meanings of which can be guessed. For this, students' knowledge about idioms is tested on a five-degree Likert type scale and it is tried to determine the meanings of which type of idioms students are able to guess. After the study, it is found out that students' knowledge of idioms in terms of the idioms in the study group is inadequate. Their ability to guess increases as the level of idioms increases. It is seen that the first level idioms are the least truly guessable ones and that the third level idioms are the most truly guessable ones. Students are seen to use one of the components of an idiom while guessing the meaning of it. It is also revealed that this increases the students' levels of guesses on third level idioms.

Key Words: Idioms, culture, vocabulary, Turkish, language teaching

Giri

Her dilde do adaki de i ik nesne, durum, olay ve devinimlerin anlat,m, s,ras,nda birtak,m ses bile imlerinden yararlan,lmaktad,r. Olgular, bu ses bile imleri arac,l, ,yla kavramsalla t,r,lmaktad,r. Kimi zaman kendi kök ve ekleriyle türetmelere gidilmekte, kimi zaman ilgisi, benzerli i olan ba ka kavramlara dayan,larak onlardan yap,lan aktarmalarla ad verilme yoluna gidilmektedir. Böylece dildeki göstergeler olu maktad,r (Aksan, 1998: 30). Bu aç,klamalarla Saussure'ün ökendisi o olmad, , halde onun yerini tutanö -göstergeø kavram,na ula ,lmaktad,r. Anlam da bu göstergelerin bir araya gelerek yeni kavramlar,n olu turulmas,yla de-er kazanmaktad,r (bk. Saussure, 1985). Bir göstergenin temel anlam, yan,nda yan anlamlar, da bulunmaktad,r. Bu durum, Aksan (1998: 46)da *ÖBir göstergenin çe itli kullan,malar,, yeni anlamlar, çe itli aktarmalar, özellikle deyim aktarmalar, yoluyla, o gösterge kullan,ld,kça, zaman içinde ortaya ç,karö biçiminde dile getirilmektedir.*

Deyimler her dilde var olan dilsel birimlerdir. Bireyin sözvarl, ,n,n geli tirilmesinde dilin anlat,m yollar,ndan yararlanmada önemli bir yere sahip deyimler aç,s,ndan Türkçe oldukça zengin say,labilecek diller ara-

s,nda yer almaktadır. Ömer Asım Aksoy, *ÖYalın, zca bugünkü yaz, dilimizde 5742 deyim saptam, t,r. Buna lehçe ve a ,zlarda ya ayan deyimler de eklendi inde Türkçenin deyim aç,s,ndan zenginli i ortaya ç,kmaktadır* (Aksan, 2003: 92). Dilin sözcükler, ,nda önemli yere sahip olan deyimler, genel olarak e dizimli sözcükler içeren, sözdizimsel s,n,rl,l,klar, olan, kal,pla m, sözler olarak kabul edilmektedir.

Türkçe Sözlükte (2005) deyim, *öGenellikle gerçek anlam,ndan az çok ayr,, ilgi çekici bir anlam ta ,yan kal,pla m, söz öbe i biçiminde tan,mamaktadır*. Aksoy deyimleri; *öbir kavram,, bir durumu ya çekici bir anlat,mı ya da özel bir yapı, içinde belirten ve ço unun gerçek anlam,n-dan ayr, bir anlam, olan kal,pla m, sözcük toplulu u ya da tümceö* (1998: 52) olarak tan,mamaktadır. Buna ba l, olarak deyimlerin hem biçimsel hem de kavramsal özellikleri oldu unu söylemek mümkündür. Özbay ve Melanlıo lu (2009: 9) deyimleri *öToplum taraf,ndan benimse-nen, genellikle gerçek anlamlar, d, ,nda kullan,lan, anlat,ma güzellik ve canl,l,k katan, kal,pla m, , k,sa ve özlü sözlerö* olarak belirtmektedir. Aksan (2002: 95), dillerin sözcükler, ,n, inceleyen dilbilim alan,n,n özel bir dal,n,n do rudan deyimleri inceledi ine i aret etmektedir. Deyimlerin genellikle

öBir durumu, kar ,la ,lan olaylar,n özelliklerini, insan karakter ve davran, lar,n,, insanlar,n çe itli fiziksel ve ruhsal niteliklerini betimlemek üzere, birden çok sözcükle olu turuldu u, atasözlerinde görülen yarg,lar, içermeyi i, buna kar ,l,k çe itli benzetmelerden aktarma ad, verilen anlam olaylar,ndan yararlan,ld, ,ö (Aksan, 2002: 95)

dile getirilmektedir.

Türkçede deyimle me, aktarmalar ve somutla t,r,malar yoluyla olu turulmaktadır. Aksan'a göre deyimler,

öBir toplumun diline yans,yan kültürünün izlerini, ipuçlar,n, orta-ya koymaktadır. Anlat,m gücünü art,r,c,, kimi zaman ho a gidecek, söyle-yene zevk veren ve hat,rda kalmay, sa layan ögeler içermektedir. Kimi zaman da abart,l, bir anlat,m sunmaktadır. Deyimler bir dilin anonim sa-y,lan ögelerindedir.ö (1998: 62; 2002: 97)

Her dil; bir durumu, bir duygu durumunu, bir kavram, kullan,ld, , toplu-mun kültürel yapı,s,na ba l, olarak dile getirmektedir. Bu durum deyimle-rin alg,lan, ,n,n ve kullan,l, biçiminin toplumun yapı,s,yla do rudan ili kili oldu unu göstermektedir.

Parlat,r, kimi deyim tan,mı,lar,na yer verdikten sonra deyimlerin yapı,sal özelliklerini maddeler halinde a a ,daki gibi s,ralamaktadır:

ö1. Deyimler kal,pla m, sözlerdir. Bundan dolayı, da yöresel söy-leyi özellikleri d, ,nda deyim olu turan sözlerin yeri pek de i mez.

2. *Deyim, birden fazla söz ya da söz öbeğinin oluştuğu ya cümledir ya da söz öbeğidir.*

3. *Bu yapı, sözün çerçevesinde deyimler, (genellikle) en az iki kelimeden oluşmaktadır.*

4. *Deyimlerin oluşmasında, sözlerin gerçek anlamları, n, n d, , nda farklı, bir anlam taşımaları, gerekmektedir.*

5. *Deyimler genellikle çekime girebildiği için fiil çekimleri ve zaman unsuru oldukça geniştir. Bu yönüyle de atasözünden belirgin bir fark, (olduğu) ortaya çıkar, olur.ö (2008: 1-2),*

Farklı adlandırılmalarıyla gerçekle tirilen deyim olgusuna ilişkin çalışmalar, deyim bilemlerinin tek tek anlamları, n, n deyim anlamına etkisi olduğu konusunda birleştirmekte ve bu sürecin bir derecelenme içerdiğini göstermektedir. Bu türde dilsel öğelerin geleneksel tanımlamaları, n aksine deyimlerin anlambilimsel açıdan çözümlenebilir olduğu göstermektedir (bk. Akkök-Arca 2008_a). Türkçenin sözcükler, nda önemli bir yere sahip deyimlerin dil edinim ve öğrenim sürecinde dilsel temel becerilerin kullanılması, nda etkili olduğu bilinmektedir.

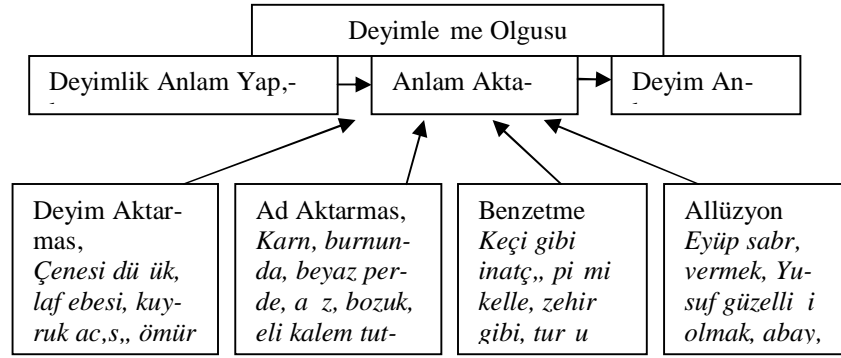
Özbay ve Melanlıoğlu (2009), Türkçe öğreniminde deyimlerin öğretilmesinin gereklilikleri belirtilmekte ve de öğreniminde deyimlerin öğretilmesinin önemi dile getirmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı, ve Kılavuzunda (2005) temel dil becerilerine ilişkin kazanımlar arasında az da olsa deyimlere yer verildiği, bu kazanımların atasözleriyle birlikte ele alınması, dile getirilmektedir. Ancak, Türkçe Programında deyimlere ilişkin kazanımların neler olması gerektiği, hangi deyimlerin hangi sınıfl düzeyinde öğretilmesine ilişkin açık bir yargıya yer verilmediği ve bu durumun bir eksiklik olduğu dikkat çekilmektedir.

Bayraktar ve Yavaş (2005) ilk kez yapılan deyimlerin anlamları, n öğrenilmesi ve belirli aralıklarla yapılan tekrarlarla kavranılması, üzerinde durulmuştur. Deyimler öğretilirken resim ve öykü destekli bir öğrenimin gerçekle tirilmesinin deyimlerin kavranılmasında önemli bir rol oynadığı, sonucuna ulaşılmıştır.

Son yıllarda yapılan deyim ile ilgili çalışmalar, deyimlerin anlam özelliklerinin önemini ön plana çıkararak, görülmektedir. Geleneksel olarak tanımlanan deyimler konusunda farklı kuramsal temellere dayanarak gerçekle tirilen deyimle ilgili çalışmalar, deyimlerin söz konusu sınıfllardan başlıca dilsel birimler olduğu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar, deyimlerin söz konusu sınıfllardan başlıca dilsel birimler olduğu dile getirilmektedir (Uzun 1991; Nunberg 1994; Gibbs 1994; Akkök 2008_a).

Gibbs (1994), Nunberg (1994), Uzun (1991), deyimler üzerine yaptıkları çalışmalar, malarda deyimlerin anlambilimsel açıdan çözümlenebilir olduğunu ve deyim bileşenlerinin dereceli olarak tüm deyim anlamına etki ettiğini göstermiştir. Akkök-Arca'da (2008b), Nunberg'ten (1994: 495) aktarılarak deyim bileşenlerinin deyim genel anlamına katkıda bulunmasını, normal biçimde çözümlenebilen, daha az çözümlenebilir, anlambilimsel olarak çözümlenemeyen deyimler olmak üzere üç ulamda ele alınmış, belirtilmektedir. Gibbs'te (1994: 278-282) deyimlerin çözümlenebilirliğinin bir derece sorunu olduğu vurgulanmış, t.r. Nunberg'teki (1994) sınıflandırmaya köut olarak *az, orta ve çok çözümlenebilir* deyimlerden söz edilmiştir (bk. Akkök-Arca 2008b).

Uzun'da (2001: 31) deyimleme, bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Başka deyimlerle deyimlerin bir oluşturma biçimi bulunmaktadır. Deyimleme olgusu; deyim aktarması, ad aktarması, benzetme ve allüzyon gibi anlam aktarımını sağlayan bir süreci belirtmektedir. Buna göre deyimleme olgusu aşağıdaki çizelgede olduğu gibi gösterilmiştir.

Çizelge 1. Deyimleme olgusu

Uzun'da (1991) bu süreç, deyimlerin derecelenmesi olarak tanımlanmış, t.r. Deyimlik anlam yapısının, içindeki göstergelerin tanımlanması, anlam dereceleri ölçütü olarak alınmış, ve deyimlerde üçlü bir derecelenmenin varlığı, ortaya konmuştur. *Tam ya da birinci derece deyimler, yarım ya da ikinci derece deyimler, üçüncü derece deyimler* olmak üzere deyimler sınıflandırılmış, t.r.

Uzun'da (1988 ve 1991) belirtilen deyimleri oluşturan sözcüklerin anlam dereceleri temel alınarak tüm deyim anlamına etkisine göre üçlü bir derecelendirme içeren deyimler ve deyimleme olgusu özetlemeli bir yaklaşımla aşağıdaki gibi bir durum sunulmaktadır.

Barut f,ç,s,, beyni sultanmak, afyonunu patlatmak, çam devirmek gibi deyimler birinci dereceden deyimlere örnektir. Deyimi olu turan her sözlüksel birim göndergesel anlamlar,ndan s,yr,larak deyim anlam,n, yans,tmaktad,r. Ba ka deyi le göstergelerin anlamlar,yla göstergelerin olu turdu u bütüncül anlam,n aras,nda do rudan bir ili ki kurmak güçtür.

Adam k,tl, ,, dar kafal,, dile gelmek, yabana atmak gibi deyimler ikinci derece deyimlere örnektir. Deyimlik anlam yap,lanmas,ndaki göndergesel anlaml, göstergeler, yan anlaml, ögelere göre de erlendirildi inde deyim anlam,na ula ,labilmektedir. Bu tür deyimlerde görülen ortak özellik göndergesel anlaml, (*k,tl, ,nda*) ögenin yan anlaml, (*adam*) ögeye ba ,ml, olmas,d,r. Göndergesel anlaml, sözlüksel birim olan (*k,tl, ,nda*) öge anlam,n, koruyarak yan anlaml, (*adam*) ögesiyle etkile ime girmektedir.

Akl, kar, mak, derdine yanmak, kafa yormak, gözünü ay,rmamak gibi deyimler üçüncü dereceden deyimlere örnektir. Bu tür deyimlerde bütüncül anlam, olu turan sözlüksel birimlerin yan anlamlar,n,n toplam, bütüncül anlama kar ,l,k gelmektedir. Göstergelerin her biri anlamlar,n, koruyarak bütüncül anlama ta ,nmaktad,r.

Çal, man,n Amac,

Ni de Üniversitesi Türkçe E itimi Bölümü ö rencilerinin, anlam-bilimsel özelliklerine göre s,n,fland,r,lan deyimlere ili kin bilgilerini s,namak; bu s,n,fland,rmaya uygun olarak belirlenen deyimler göz önün-de bulunduruldu unda, anlam,n, bilmedikleri deyimler aras,nda hangi derecedeki deyimlerin anlamlar,n, tahmin edebildiklerini belirlemektir. Bu amaç do rultusunda çal, mada u sorulara yan,t aranmaktad,r:

1. Ö rencilerin, anlambilimsel özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenen deyimlere ili kin bilgisi ne düzeydedir?

2. Ö renciler, anlambilimsel özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenen deyimler aras,nda hangi türdeki deyimlere ili kin do ru tahmin yürütebilmektedir?

Yöntem

Bu çal, ma tarama modeli kullan,larak uygulanm, t,r. Tarama modelleri, geçmi te ya da halen var olan bir durumu var oldu u ekliyle betimlemeyi amaçlayan ara t,rma yakla ,m,d,r. Ara t,rmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi ko ullar, içinde ve oldu u gibi tan,mılanmaya çal, ,l,r. Onlar,, herhangi bir ekilde de i tirme, etkileme çabas, gösterilmez (Karasar 1999: 77). Bu nedenle çal, mada tarama modeli kullan,lm, t,r.

Çal, ma Grubu

Ara t,rman,n çal, ma grubunu 2008-2009 e itim ö retim y,l, Ni - de Üniversitesi E itim Fakültesi Türkçe E itimi Bölümü lisans ö rencile- ri olu turmaktadır. Bu grubu, 1. s,n,ftan 40 ki i, 2. s,n,ftan 38 ki i, 3. s,n,ftan 78 ki i ve 4. s,n,ftan 72 ki i olmak üzere toplam 228 ki i olu - turmaktadır.

Veri Toplama Araçlar,

Çal, mada deyimler anlambilimsel aç,dan derecelenmeleriyle kav- ramla t,r,lm, t,r. Çal, man,n amac, do rultusunda deyimlerin bile enle- rinden hareketle tahmin edilebilirlikleri söz konusu edildi inden örnek- leme al,nan deyimler metin içerisinde verilmemi tir. Uygulamada kulla- n,lan deyimler belirlenen kavramsal çerçeve göz önünde bulundurularak birinci, ikinci ve üçünce derece olmak üzere üç grupta toplanm, t,r. Her derece için 15 deyim olmak üzere 45 deyim belirlenmi tir.

Lawsheøye göre (1975) deyimlerin amaçlanan yap,y, ölçüp ölçme- di ine ili kin 11 alan uzman,n,n görü üne ba vurulmu , 11 uzmandan en az 9 uzman,n ödeyimlerin yap,y, ölçtü üneö ili kin görü bildirdikleri deyimler çal, maya dahil edilmi , bunun d, nda kalan 4 deyim (*Deve dikenini, Göz kesilmek, Yaln,z kurt ve Göz k,rpmamak*) ölçekten ç,kart,l- m, t,r (bk. Yurdugül, 2005).

Ö rencilerden deyimlerin anlamlar,n, bilip bilmediklerini Likert tipi be li bir ölçek üzerinde de erlendirmeleri ve bilmedikleri deyimlerin anlamlar,n, tahmin etmeleri istenmi tir. Buna göre Likert tipi be li ölçek seçenekleri a a ,daki gibi olu turulmu tur. Bu derecelendirme biçimi Akkök-Ar,caødan (2008_b) al,nm, t,r. Ö rencilerin kendilerine sunulan ölçek üzerinde yer alan 41 deyime ili kin frekans ve yüzde da ,lmlar, SPSS for Windows 15.0 program,yla belirlenmi tir. Ölçekte yer alan betimleyiciler a a ,daki biçimde ele al,nm, t,r.

- A. Bu deyimi **duydum**, anlam,n, **biliyorum**.
- B. Bu deyimi **duydum**, anlam,n, bilmiyorum ama **tahmin edebilirim**.
- C. Bu deyimi **duydum**, anlam,n, bilmiyorum ve **tahmin de edemem**.
- D. Bu deyimi **duymad,m**, anlam,n, bilmiyorum ama **tahmin edebilirim**.
- E. Bu deyimi **duymad,m**, anlam,n, bilmiyorum ve **tahmin de edemem**.

Bulgular ve Yorumlar

Ö rencilerin anlamsal derecelendirmeye olu turulmu deyimlere verdikleri yan,tlar tablolarla verilmi tir. Ö rencilerin birinci derece de- yimlere ili kin vermi olduklar, yan,tlara ili kin durum Tablo 1øde göste- rilmi tir.

		A	B	C	D	E	Toplam
Deyim 1	<i>n</i>	70	26	50	15	67	228
Afyonunu Patlatmak	%	30.7	11.4	21.9	6.6	29.4	100
Deyim 2	<i>n</i>	200	20	4	2	2	228
Barut F,ç,s,	%	87.7	8.8	1.8	.9	.9	100
Deyim 3	<i>n</i>	172	38	15	2	1	228
Beyni Sulanmak	%	75.4	12.7	6.6	.9	.4	100
Deyim 4	<i>n</i>	208	16	3	3	2	228
Burun K,v,rnak	%	91.2	5.3	1.3	1.3	.9	100
Deyim 5	<i>n</i>	140	34	40	5	9	228
Can,na De mek	%	61.4	14.9	17.5	2.2	3.9	100
Deyim 6	<i>n</i>	170	22	21	3	12	228
Çam Devirmek	%	74.6	9.6	9.2	1.3	5.3	100
Deyim 7	<i>n</i>	18	12	41	22	135	228
Çöpsüz Üzüm	%	7.9	5.3	18.0	9.6	59.2	100
Deyim 8	<i>n</i>	76	30	40	25	57	228
Çivi Kesmek	%	33.3	13.2	17.5	11.0	25.0	100
Deyim 9	<i>n</i>	175	36	14	0	3	228
Danan,n Kuyru u Kopmak	%	76.8	15.8	6.1	.0	1.3	100
Deyim 10	<i>n</i>	190	26	7	2	3	228
Ekme ine Ya Sürmek	%	83.3	11.4	3.1	.9	1.3	100
Deyim 11	<i>n</i>	101	41	50	15	21	228
Ekme Dü man,	%	44.3	18.0	21.9	6.6	9.2	100
Deyim 12	<i>n</i>	150	29	26	6	17	228
Havanda Su Dövmek	%	65.8	12.7	11.4	2.6	7.5	100
Deyim 13	<i>n</i>	204	17	6	1	0	228
Koynunda Y,lan Beslemek	%	89.5	7.5	2.6	.4	.0	100
Deyim 14	<i>n</i>	215	9	2	0	2	228
Tepesi Atmak	%	94.3	3.9	.9	.0	.9	100
Deyim 15	<i>n</i>	211	11	2	1	3	228
Yüre i A z,na Gelmek	%	92.5	4.8	.9	.4	1.3	100

Tablo 1. Birinci derece deyimlere verilen yan,tlar

Birince derece deyimlerin yer ald, , Tablo 1 incelendi inde, ö -rencilerin en çok do ru tahmin ettikleri *duydum, biliyorum* olarak i aretlenen be deyim; % 94,3'de *tepesi atmak* (D14), % 92.5 ile *yüre i a z,na gelmek* (D15), % 91.2 ile *burun k,v,rnak* (D4), % 89.5 ile *koynunda y,lan beslemek* (D13) ve 87.7 ile *barut f,ç,s,* (D2) deyimlerinden olu tu u görülmektedir. Ö rencilerin birinci derece deyimler içerisinde anlam,n, en az bildikleri veya yanl, tahmin ettikleri be deyim ise % 59.2 ile *çöpsüz üzüm* (D7), % 29.4 ile *afyonunu patlatmak* (D1), % 25.0 ile *çivi kesmek*, % 9.2 ile *ekmek dü man,* ve % 7.5 ile *havanda su dövmek* deyimleridir. Ö rencilerin ikinci derece deyimlere ili kin vermi olduklar, yan,tlara ili kin durum Tablo 2'de gösterilmi tir.

		A	B	C	D	E	Toplam
Deyim 16	<i>n</i>	114	34	38	20	22	228
Adam K,tl, ,	%	50.0	14.9	16.7	8.8	9.6	100
Deyim 17	<i>n</i>	133	43	44	4	4	228
Akla Zarar	%	1.8	1.8	19.3	18.9	58.3	100
Deyim 18	<i>n</i>	179	35	6	3	5	228
Dar Kafal,	%	78.5	15.4	2.6	1.3	2.2	100
Deyim 19	<i>n</i>	171	28	20	4	5	228
Dile Gelmek	%	75.0	12.3	8.8	1.8	2.2	100
Deyim 20	<i>n</i>	198	19	6	2	3	228
Eli Bo Dönmek	%	86.8	8.3	2.6	.9	1.3	100
Deyim 21	<i>n</i>	80	31	57	11	49	228
Göbek Ba lamak	%	35.1	13.6	25.0	4.8	21.5	100
Deyim 22	<i>n</i>	189	27	5	2	5	228
Kulak Kesilmek	%	82.9	11.8	2.2	.9	2.2	100
Deyim 23	<i>n</i>	154	36	18	7	13	228
Laf, Çi nemek	%	67.5	15.8	7.9	3.1	5.7	100
Deyim 24	<i>n</i>	200	21	4	0	3	228
Ta Yürekli	%	87.7	9.2	1.8	.0	1.3	100
Deyim 25	<i>n</i>	170	32	19	5	2	228
Yabana Atmak	%	74.6	14.0	8.3	2.2	.9	100
Deyim 26	<i>n</i>	192	24	6	3	3	228
Yüre i Yanmak	%	84.2	10.5	2.6	1.3	1.3	100
Deyim 27	<i>n</i>	181	22	20	4	1	228
Yüzünden Okumak	%	79.4	9.6	8.8	1.8	.4	100

Tablo 2. ikinci derece deyimlere verilen yan,tlar

ikinci derece deyimlerin incelendi i Tablo 2'ye göre, *duydum, biliyorum* olarak i aretlenen be deyim; % 87.7 ile *ta yürekli* (D24), % 86.8 ile *eli bo dönme* (D20), % 84.2 ile *yüre i yanmak* (D26), % 82.9 ile *kulak kesilmek* (D22), % 79.4 ile *yüzünden okumak* (D27) deyimlerinden olu maktad,r. *Duymad,m, bilmiyorum, tahmin de edemem* olarak i aretlenen deyimler ise % 58.3 ile *akla zarar* (D17), % 21.5 ile *göbek ba lamak* (D21), % 9.6 ile *adam k,tl, ,* (D16), % 5.7 ile *laf, çi nemek* (D23) deyimlerinden olu maktad,r. Ö rencilerin üçüncü derece deyimlere ili kin vermi olduklar, yan,tlara ili kin durum Tablo 3'te gösterilmi tir.

		A	B	C	D	E	Toplam
Deyim 28	<i>n</i>	208	15	4	0	1	228
A z,na Geleni Söylemek	%	91.2	6.6	1.8	.0	.4	100
Deyim 29	<i>n</i>	194	20	10	1	3	228
Akl, Kar, mak	%	85.1	8.8	4.4	.4	1.3	100
Deyim 30	<i>n</i>	186	28	12	0	2	228
Akl,na Tak,lmak	%	81.6	12.3	5.3	.0	.9	100
Deyim 31	<i>n</i>	167	25	27	1	8	228

Dara(Aceleye) Getirmek	%	73.2	11.0	11.8	.4	3.5	100
Deyim 32	n	159	31	32	3	3	228
Derdine Yanmak	%	69.7	13.6	14.0	1.3	1.3	100
Deyim 33	n	196	24	4	3	1	228
Derdini Dökmek	%	86.0	10.5	1.8	1.3	.4	100
Deyim 34	n	191	18	17	2	0	228
El Uzatmak	%	83.8	7.9	7.5	.9	.0	100
Deyim 35	n	164	15	39	3	7	228
Elinde Olmak	%	71.9	6.6	17.1	1.3	3.1	100
Deyim 36	n	210	10	7	1	0	228
Gözünden Uyku Akmak	%	92.1	4.4	3.1	.4	.0	100
Deyim 37	n	202	14	7	0	5	228
Gözünü Ay,rmamak	%	88.6	6.1	3.1	.0	2.2	100
Deyim 38	n	207	16	4	0	1	228
Kafa Yormak	%	90.8	7.0	1.8	.0	.4	100
Deyim 39	n	200	15	9	1	3	228
Toz Kondurmamak	%	87.7	6.6	3.9	.4	1.3	100
Deyim 40	n	154	25	38	4	7	228
Yerden Bitme	%	67.5	11.0	16.7	1.8	3.1	100
Deyim 41	n	159	25	33	5	6	228
Zihni Aç,lmak	%	69.7	11.0	14.5	2.2	2.6	100

Tablo 3. Üçüncü derece deyimlere verilen yan,tlar

Üçüncü derece deyimlerin incelendi i Tablo 3ø göre, *duydum, biliyorum* seçene i i aretlenen ilk be deyim; % 92.1 ile *gözünden uyku akmak* (D36), % 91.2 ile *a z,na geleni söylemek* (D28), % 90.8 ile *kafa yormak* (D38), % 88.6 ile *gözünü ay,rmamak* (D37), 87.7 ile *toz kondurmamak* (D39) deyimlerinden olu maktadır. *Duymad,m, bilmiyorum, tahmin de edemem* olarak i aretlenen ilk be deyim ise % 0.0 ile *gözünden uyku akmak* (D36) ve *el uzatmak* (D34), % 0.4i ile *a z,na geleni söylemek* (D28), *derdini dökmek* (D33) ve *kafa yormak* (D38) deyimlerinden olu maktadır.

Üçlü bir derecelendirme içeren deyimlerin ö rencilerin vermi olduklar, yan,tlara göre tahmin edilebilirlik durumlar, a a ,daki tablolarda gösterilmi tir. Birinci derece deyimlere verilen yan,tlara göre tahmin etme durumlar,, en fazla do ru tahmin edilen deyimden en az do ru tahmin edilen deyime göre s,ralanm, ve Tablo 4øte gösterilmi tir.

		DEY MLER				
		D14 Tepesi Atmak	D4 Burun K,v,rmak	D15 Yüre i A z,na Gelmek	D13 Koynunda Y,lan Beslemek	D6 Çam Devirmek
A	n	204	178	174	166	148
"do ru"	%	89.5	78.1	76.3	72.8	64.9

A "yanl, "	<i>n</i>	1	29	12	31	26
	%	.4	12.7	5.3	13.6	11.4
B "do ru"	<i>n</i>	9	8	13	13	14
	%	3.9	3.5	5.7	5.7	6.1
B "yanl, "	<i>n</i>	0	1	3	3	8
	%	.0	.4	1.3	1.3	3.5
D ödo ruö	<i>n</i>	0	0	6	0	0
	%	.0	.0	2.6	.0	.0
D "yanl, "	<i>n</i>	0	1	0	0	1
	%	.0	.4	.0	.0	.4
C ve E	<i>n</i>	14	11	20	15	31
	%	6.1	4.8	8.8	6.6	13.6
Toplam	<i>n</i>	228	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

		DEY MLER				
		D10 Ekme ine Ya Sürmek	D12 Havanda Su Dövmek	D3 Beyni Sulanmak	D9 Danan,n Kuyru u Kopmak	D5 Can,na De mek
A "do ru"	<i>n</i>	143	136	124	86	73
	%	62.7	59.6	54.4	37.7	32.0
A "yanl, "	<i>n</i>	30	8	48	90	68
	%	13.2	3.5	21.1	39.5	29.8
B "do ru"	<i>n</i>	16	25	19	15	16
	%	7.0	11.0	8.3	6.6	7.0
B "yanl, "	<i>n</i>	10	4	16	19	16
	%	4.4	1.8	7.0	8.3	7.0
D ödo ruö	<i>n</i>	1	5	1	0	1
	%	.4	2.2	.4	.0	.4
D "yanl, "	<i>n</i>	0	0	0	0	1
	%	.0	.0	.0	.0	.4
C ve E	<i>n</i>	28	50	20	18	53
	%	12.3	21.9	8.8	7.9	23.2
Toplam	<i>n</i>	228	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

		DEYİMLER				
		D2 Barut F,ç,s,	D8 Çöpsüz Üzüm	D11 Ekmek Dü man,	D7 Çivi Kesmek	D1 Afyonunu Patlatmak
A "do ru"	n	60	42	33	8	7
	%	26,3	18,4	14,5	3,5	3,1
A "yanl, "	n	140	32	66	10	57
	%	61,4	14,0	28,9	4,4	25,0
B "do ru"	n	8	7	19	3	3
	%	3,5	3,1	8,3	1,3	1,3
B "yanl, "	n	11	20	21	9	18
	%	4,8	8,8	9,2	3,9	7,9
D ödo ruö	n	0	9	3	2	1
	%	,0	3,9	1,3	,9	,4
D "yanl, "	n	1	16	11	12	9
	%	,4	7,0	4,8	5,3	3,9
C ve E	n	8	102	75	184	133
	%	3,5	44,7	32,9	80,7	58,3
Toplam	n	228	228	228	228	228
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 4. Birinci derece deyimlere verilen yanıtlar, n tahmin edebilirlik durumları,

Tablo 4'te, birinci derece deyimlerden *duydum biliyorum* olarak i aretlenen ve do ru tahmin edilen deyimler incelendi inde; ö rencilerin *duydum biliyorum* seçene ini i aretledi i ve anlam, n, do ru tahmin ettikleri deyimlerden % 89.5 ile *tepesi atmak* (D14), % 78.1 ile *burun k,v,r-mak* (D4), % 76.3 ile *yüre i a z,na gelmek* (D15), % 72.8 ile *koyunda y,lan beslemek* (D13), % 64.9 ile *çam devirmek* (D6) deyimlerinin oldu u görülmektedir.

Bunun yanı,nda *duydum biliyorum* seçene i i aretlenmi ancak deyim anlam, yanl, tahmin edilmi deyimlerden ilk be i % 61.4 ile *barut f,ç,s,* (D2), % 39.5 ile *danan, n kuyru u kopmak* (D9), % 29.8 ile *can,na demek* (D5), % 28.9 ile *ekmek dü man,* (D11), % 25.0 ile *afyonunu patlatmak* (D1) deyimleridir. Tablo 5'teki deyimlerden *duymad,m, bilmiyorum, tahmin edemem* seçene i i aretlenen deyimlerin ba ,nda % 80.7 ile *çivi kesmek* (D7), % 58.3 ile *afyonunu patlatmak* (D1), % 44.7 ile *çöpsüz üzüm* (D8), % 32.9 ile *ekmek dü man,* (D9) deyimleri gelmektedir.

Birinci derece deyimlerden *duydum biliyorum* olarak i aretlenen ve do ru tahmin edilen deyimlerden *tepesi atmak* (D14) deyim % 0.4 ile en az yanl, tahmin edilen deyimdir. Bunun yanı,nda yanl, tahmin edilen deyimlerden % 80.7 ile *çivi kesmek* (D7) deyimi en fazla yanl, tahmin edilen deyimdir.

Bu durum bize ö rencilerin *tepe* ve *atmak*; *burun* ve *k,v,rma*; *yürek*, *a ,z* ve *gelmek*; *koynun*, *y,lan* ve *beslemek*; *çam* ve *devirmek* göstermelerinin anlamsal çar, ,mlar,n, bildiklerini ve en az,ndan deyim bile-enlerinden birinin anlam,n, bildiklerini, buradan çar, ,m yoluyla deyimleri do ru tahmin ettiklerini göstermektedir. Ö rencilerin biliyorum seçene ini i aretleyip yanl, tahminde bulunmas, ise bize ö rencilerin deyimleri olu turan göstergelerin anlamsal birlikteliklerinden do an anlama ula amad,klar,n, göstermektedir. Ba ka deyi le ö rencinin, deymi olu turan bile enlerden yan anlaml, olan göstergenin yan anlam,na ulamamas, yanl, tahmin etmesine yol açm, olabilece ini göstermektedir.

İkinci derece deyimlere verilen yan,tlara göre tahmin etme durumlar,, en fazla do ru tahmin edilen deyimden en az do ru tahmin edilen deyime göre s,ralanm, ve Tablo 5øde gösterilmi tir.

		DEY MLER			
		D24 Ta Yürekli	D20 Eli Bo Dönmek	D26 Yüre i Yanmak	D22 Kulak Kesilmek
A "do ru"	<i>n</i>	190	182	178	162
	%	83.3	79.8	78.1	71.1
A "yanl, "	<i>n</i>	13	19	7	23
	%	5.7	8.3	3.1	10.1
B "do ru"	<i>n</i>	20	19	20	32
	%	8.8	8.3	8.8	14.0
B "yanl, "	<i>n</i>	0	182	2	2
	%	.0	79.8	.9	.9
D "do ruö"	<i>n</i>	0	0	2	1
	%	.0	.0	.9	.4
D "yanl, "	<i>n</i>	0	0	0	0
	%	.0	.0	.0	.0
C ve E	<i>n</i>	5	8	19	8
	%	2.2	3.5	8.3	3.5
Toplam	<i>n</i>	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0

		DEY MLER			
		D18 Dar Kafal,	D27 Yüzünden Okumak	D19 Dile Gelmek	D25 Yabana Atmak
A "do ru"	<i>n</i>	151	136	135	125
	%	66.2	59.6	59.2	54.8
A "yanl, "	<i>n</i>	17	46	47	38
	%	7.5	20.2	20.6	16.7
B	<i>n</i>	30	14	19	20

"do ru"	%	13.2	6.1	8.3	8.8
B	<i>n</i>	5	9	6	11
"yanl, "	%	2.2	3.9	2.6	4.8
D	<i>n</i>	3	2	4	5
õdo ruõ	%	1.3	.9	1.8	2.2
D	<i>n</i>	0	1	0	0
"yanl, "	%	.0	.4	.0	.0
C ve E	<i>n</i>	22	20	17	29
	%	9.6	8.8	7.5	12.7
Toplam	<i>n</i>	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0

		DEY MLER			
		D23 Laf, Çi nemek	D17 Akla Zarar	D16 Adam K,tl, ,	D21 Göbek Ba lamak
A	<i>n</i>	86	81	80	23
"do ru"	%	37.7	35.5	35.1	10.1
A	<i>n</i>	65	59	24	48
"yanl, "	%	28.5	25.9	10.5	21.1
B	<i>n</i>	21	24	26	9
"do ru"	%	9.2	10.5	11.4	3.9
B	<i>n</i>	13	15	8	19
"yanl, "	%	5.7	6.6	3.5	8.3
D	<i>n</i>	1	2	19	1
õdo ruõ	%	.4	.9	8.3	.4
D	<i>n</i>	4	0	3	8
"yanl, "	%	1.8	.0	1.3	3.5
C ve E	<i>n</i>	38	47	68	120
	%	16.7	20.6	29.8	52.6
Toplam	<i>n</i>	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0

Tablo 5. kinci derece deyimlere verilen yan,tlar,n tahmin edebilirlik durumlar,

Tablo 5ø göre ikinci derece deyimlerden *duydum biliyorum* olarak i aretlenen ve do ru tahmin edilen deyimlerden % 83.3 ile *ta yürekli* (D24) deyimidir. Bu deyimi yanl, tahmin edenlerin say,s, ise % 5.7dir. Bu deyimi % 79.8 ile *eli bo dönme* (D20) deyimi izlemektedir. kinci derece deyimlerden en çok do ru tahmin edilen üçüncü deyim ise % 78.1 ile *yüre i yanmak* (D26) deyimidir. Bu deyim % 3.1 ile yanl, tahmin edilmi tir. Bu deyimi % 71.1 ile *kulak kesilmek* (D22) deyimi izlemekte-

dir. Bu deyim % 10.1 oran,nda yanl, tahmin edilmi tir. Be inci s,rada % 66.2 ile *dar kafal*, (D18) deyimini yer almaktadır. Bu deyimini yanl, tahmin edenlerin oran, ise % 7.5'tir. Bu durum bize ö rencilerin deyimleri olu - turan göstergelerinin anlamsal çar, ,mlar,n, bildiklerini ve en az,ndan deyim bile enlerinden birinin anlam,n, bildiklerini, buradan çar, ,m yoluyla deyimleri do ru tahmin ettiklerini göstermektedir.

Bunun yan,nda *duydum biliyorum* seçene i i aretlenen ve en fazla yanl, tahmin edilen deyimlerden ilk be ini % 28.5 ile *laf, çi nemek* (D23), % 25.9 ile *akla zarar* (D17), % 21.1 ile *göbek ba lamak* (D21), % 20.6 ile *dile gelmek* (D19), % 20.2 ile *yüzünden okumak* (D27) deyimleri olu turmaktadır. Bu durum bize ö rencilerin deyimleri olu turan göstergelerin anlamsal birlikteliklerinden do an anlama ula amad,klar,n, göstermektedir. Ba ka deyimle deyimini olu turan bile enlerden yan anlaml, olan göstergenin yan anlam,na ula amamas, yanl, tahmin etmesine yol açm, olabilece ini dü ündürmektedir. Üçüncü derece deyimlere verilen yan,tlara göre tahmin etme durumlar,, en fazla do ru tahmin edilen deyimden en az do ru tahmin edilen deyimine göre s,ralanm, ve Tablo 6'da gösterilmi tir.

		DEYİMLER				
		D36 Gözünden Uyku Akmak	D33 Derdini Dökmek	D37 Gözünü Ayrılmamak	D34 El Uzatmak	D38 Kafa Yormak
A "do ru"	n	200	190	185	175	173
	%	87.7	83.3	81.1	76.8	75.9
A "yanl, "	n	11	8	16	14	15
	%	4.8	3.5	7.0	6.1	6.6
B "do ru"	n	7	20	11	17	15
	%	3.1	8.8	4.8	7.5	6.6
B "yanl, "	n	3	2	4	4	1
	%	1.3	.9	1.8	1.8	.4
D "do ru"	n	0	3	0	0	0
	%	.0	1.3	.0	.0	.0
D "yanl, "	n	0	0	0	0	0
	%	.0	.0	.0	.0	.0
C ve E	n	7	5	12	18	24
	%	3.1	2.2	5.3	7.9	10.5
Toplam	n	228	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

		DEY MLER				
		D28 A z,na Geleni Söylemek	D35 Toz Kondurmamak	D29 Akl, Kar, mak	D30 Akl,na Tak,lmak	D32 Derdine Yanmak
A "do ru"	n	171	151	150	137	131
	%	75.0	66.2	65.8	60.1	57.5
A "yanl, "	n	33	45	44	44	25
	%	14.5	19.7	19.3	19.3	11.0
B "do ru"	n	12	11	15	20	16
	%	5.3	4.8	6.6	8.8	7.0
B "yanl, "	n	3	4	6	7	15
	%	1.3	1.8	2.6	3.1	6.6
D õdo ruõ	n	1	0	0	0	2
	%	.4	.0	.0	.0	.9
D "yanl, "	n	0	0	0	0	0
	%	.0	.0	.0	.0	.0
C ve E	n	8	17	13	20	39
	%	3.5	7.5	5.7	8.8	17.1
Toplam	n	228	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

		DEY MLER			
		D40 Yerden Bitme	D35 Elinde Olmak	D41 Zihni Aç,lmak	D31 Dara Getirmek
A "do ru"	n	123	113	104	62
	%	53.9	49.6	45.6	27.2
A "yanl, "	n	24	49	49	101
	%	10.5	21.5	21.5	44.3
B "do ru"	n	19	7	16	11
	%	8.3	3.1	7.0	4.8
B "yanl, "	n	8	9	9	14
	%	3.5	3.9	3.9	6.1
D õdo ruõ	n	3	1	3	0
	%	1.3	.4	1.3	.0
D "yanl, "	n	0	0	0	0
	%	.0	.0	.0	.0
C ve E	n	51	49	47	40
	%	22.4	21.5	20.6	17.5
Toplam	n	228	228	228	228
	%	100.0	100.0	100.0	100.0

Tablo 6. Üçüncü derece deyimlere verilen yan,tlar,n tahmin edebilirlik durumlar,

Tablo 6'ya göre üçüncü derece 15 deyimden *duydum biliyorum* seçene i i aretlenen ve anlam, do ru olarak en çok bilinen ilk be deyimden ilki % 87.7 ile *gözünden uyku akmak* (D36) deyimidir. Bu deyimi yanl, tahmin edenleri oran, ise % 4.8'dir. Bu deyimi % 83.3 ile *derdini dökmek* (D33) deyimi izlemektedir. Bu deyimi yanl, tahmin edenlerin oran, ise % 3.5'tir. Üçüncü derece deyimlerden en çok do ru tahmin edilen üçüncü deyim ise % 81.1 ile *gözünü ay,rmamak* (D37) gelmektedir. Bu deyimi yanl, tahmin edenlerin oran, ise % 7.0'dır. Bu deyimi % 76.8 ile *el uzatmak* (D34) deyimi izlemektedir. Bu deyimi yanl, tahmin edenlerin oran, ise % 6.1'dir. Bu durum bize ö rencilerin *deyimi olu turan* göstergelerin anlamsal çar, mlar,n, bildiklerini ve en az,ndan deyim bile enlerinden birinin anlam,n, bildiklerini, buradan çar, m yoluyla deyimleri do ru tahmin ettiklerini göstermektedir.

Üçüncü derece deyimlerden duymad,m bilmiyorum ve tahmin de edemem seçene i i aretlenen ilk be deyimi % 44.3 ile *dara getirmek* (D31), % 21.5 ile *elinde olmak* (D35) ve *zihni aç,lmak* (D41), % 19.7 ile *toz kondurmamak* (D39), % 19.3 ile *akl, kar, mak* (D29) ve *akl,na tak,l-mak* (D30) deyimleri olu turmaktadır. Bu durum ö rencilerin deyimlik yap,y, olu turan göstergelerin birlikte olu turduklar, bütüncül anlama ula amad,klar,n, göstermektedir.

Çal, mada elde edilen bulgulara göre ö rencilerin deyimleri tahmin ederken deyim bile enlerinden herhangi birinin anlam,na ula mas, o deyim anlam,na ula abildi ini göstermektedir. Dereceli bir yap, sunan -ölçekçe verilen yan,tlar do rultusunda ö rencilerin en fazla do ru tahminde bulduklar, s,ras,yla üçüncü, ikinci ve birinci derece deyimler oldu u görülmektedir. Bunun yan,nda en fazla yanl, tahminde bulduklar, deyimlerin s,ras,yla birinci, ikinci ve üçüncü derece deyimler aras,nda olmas, ve deyim derecelerine ko ut bir durum sunmas, deyimlerin anlamsal derecelendirilmelerinin güçlü bir yap, sundu unu göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuçlar

Ni de Üniversitesi E itim Fakültesi Türkçe E itimi Bölümü ö -rencilerinin örnekleme yer alan deyimlere ili kin bilgi düzeyleri ve deyimleri tahmin etme yeterlilikleri dü ük ç,km, t,r. Bu durum ö rencilerin deyim bile enlerinin herhangi birinin anlam,na ula amamas,ndan kaynakland, ,n, dü ündürmektedir.

Ö rencilerin deyimlerin anlam,na ula ,rken deyim bile enlerinden yaraland,klar, görülmü tür. Bu aç,dan bak,ld, ,nda çal, man,n sonuçlar, Akkök-Ar,ca'daki (2008,) sonuçlar, desteklemektedir.

Ö rencilerin birinci ve ikinci derece deyimlerin anlam,na ula makta güçlük çektikleri, buna kar ,n üçüncü derece deyimlerin anlam,na ula makta zorlanmad,klar, saptanm, t,r. Ö rencinin deyim bile enlerinden herhangi bir ögesinin anlam,na ula mas,n,n deyim anlam,na ula mas,na etki etti i dü ünülmektedir. Deyimleri tahmin etmek amac,yla verilen yan,tlardan ortaya ç,kan sonuç bunu göstermektedir.

Ö rencilerin deyim bile enlerinden herhangi bir ögesinin yan anlam,n, bilmeleri ya da ula malar, durumunda deyimleri do ru tahmin edebildikleri görülmü tür. Bu durum deyimlerin anlamlar,n,n tahmin edilebilirli inde deyim bile enlerinin anlamlar,n, koruyarak deyim anlam,na ta ,nmas,n,n etkili oldu u dü ünmesine götürmektedir.

Öneriler

Çal, man,n sonunda ula ,lan sonuçlara göre deyim, deyimle me, deyimlerin ö renilmesi ve kal,c,l, , aç,s,ndan deyim olgusunun ilkö retimden ba lanarak ö retilmelidir. Bunun için de bu çal, man,n sonuçlar,yla Özbay-Melanl,o lu (2009) ile Bayraktar ve Ya arın (2005) elde ettikleri sonuçlara dayan,larak Türkçe Ö retim Program,ında deyimler ayr,ca ele al,nmal,d,r.

Deyimler ö retilirken sözel göstergelerin yan,nda görsel göstergelere yer verilerek deyimlerin ö renilmesi (Bayraktar-Ya ar, 2005) ve kal,c, olmas, sa lanabilir. Bu durum, deyim olgusuna bak, aç,s, olu turmas, aç,s,ndan Uzun (2001), Akkök-Ar,ca (2008_b) temel al,narak deyimlerin derecelendirilmesi ve ilkö retimden ba lanarak hangi a amada hangi deyimlerin ö retilece ine ili kin gerekli çal, malar,n yap,lmas,na olanak sa layabilir. Böylelikle dilsel belirlemelerle deyimle me süreci göz önünde bulundurularak deyimlerin ö retilmesi sa lanabilir.

Bu çal, madan hareketle deyimler metin içerisinde verilerek metinde kendisinden önce ve sonra gelen di er göstergelerle kurulan ili ki sonucunda deyim anlam,na ula ,lmas,n,n boyutlar,n,n saptanmas, sa lanabilir. Bu yolla deyimlerin kal,c, bir biçimde ö renilmesine yard,mc, olunacak verilere ula ,labilir.

Bu çal, madan hareketle Türkçe ders kitaplar,nda yer alan metinlerde geçen deyimler incelenerek deyimlerin dereceleri belirlenebilir ve bu yolla hangi deyimlerin hangi düzeyde ö retildi i ya da ö retilece i ortaya konabilir. Bunun sonucu olarak Türkçe Ö retim Program,ında deyimlere ili kin gerekli görülen aç,klamalara yer verilebilir.

Bunun d, ,nda ba ka bir ara t,rmada s,n,f ve cinsiyet de i ken i aç,-s,ndan deyimlerin anlam,na ula mada farklı, ,n olup olmad, ,na bak,labilir. Davran, ç,, bili sel ve yap,land,r,c, gibi e itimbilimsel yakla ,mlar göz önünde bulundurularak yap,lan ba ka çal, malarda farklı, sonuçlara

ula ,labilir. Bu yolla Türkçe ö retiminde deyimlerin ö retimine önem verilmesinin gereklili i vurgulanabilir.

KAYNAKÇA

- AKKÖK-Ar,ca, E. (2008_a), *Yabancı Dilde Mesel Anlamı, Dil Öğelerinin Ö retimi* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmam, Doktora Tezi), Ankara.
- AKKÖK-Ar,ca, E.. (2008_b), "The Effect of Semantic and Cognitive Properties of Turkish Idioms on the Predictability of their Meanings", *XIV. Uluslararası Türk Dilbilimi Kurultay, Bildirileri*, Ankara.
- AKSAN, D. (1998), *Anlambilim*, Engin Yayınlar, Ankara.
- AKSAN, D. (2002), *Anadilimizin Söz Denizinde*, Bilgi Yayınlar, Ankara.
- AKSAN, D. (2003), *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınlar, Ankara.
- AKSOY, Ö.-A. (1998), *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara Yayınlar, Ankara.
- BAYRAKTAR, N. - Yazar, F. (2005), "İkinci Ö retim I. Kademe V. Sınıf Deyim Ö retimine İkin Uygulamalar ve Deyim Ö retimine Yeni bir Yaklaşım", *Dil Dergisi*, S. 127, TÖMER Yayınlar, Ankara, s. 7-18.
- G BBS, R. W. (1994), *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding*, Cambridge University Press, UK.
- KARASAR, N. (1999), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Nobel Yayınları, Ankara.
- MEB. (2006), *Türkçe Dersi Ö retim Programı ve Kuralları (6-8)*, MEB Yayınlar, Ankara.
- ÖZBAY, M.-Melanlıo lu, D. (2009), "Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Öğretme ve Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi", *Milli Eğitim Dergisi*, S. 181, MEB Yayınlar, Ankara, s.8-20.
- PARLATIR, . (2008), *Deyimler*, Yargı Yayınları, Ankara.
- SAUSSURE, F. De. (1985), *Genel Dilbilim Dersleri* (çev. Berke Vardar), Birey ve Toplum Yayınlar, Ankara.
- TDK (1996), *Bölge Aşzları, Atasözleri ve Deyimler*, C. II, 2. basım, Türk Dil Kurumu Yayınlar, Ankara.
- TDK (2005), *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınlar, Ankara.
- UZUN, L. (1991), "Deyimleme ve Türkçede Deyimleme Dereceleri", *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınlar, Ankara, s. 29-39.
- UZUN, L. (1988), *Dilbilim Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayınlanmam, yüksek lisans tezi), Ankara.
- YURDUGÜL, H. (2005), "Ölçek Geliştirme Çalışmaları, Kapsam Geçerliliği İçin Kapsam Geçerlilik İndekslerinin Kullanılması", *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.

Ek 1: Be li Likert Tipi Ölçek

De erli ö renciler, deyimlerle ilgili bilimsel bir çal, mada görü lerinize ihtiyaç duyulmaktadır. A a ,da **A B C D** ve **E** olarak kodlanan ve aç,klamas, bulunan seçeneklerden size uygun olan,ndan birini i aretlemeniz istenmektedir. Herhangi bir maddede **A B** ve **D** seçeneklerini i aretlediyseniz bildi iniz ya da tahmin etti iniz anlam,n, da "**Anlam,**" sütununa yazman,z gerekmektedir. Di er seçenekleri (**C, E**) i aretlemeniz durumunda buna gerek bulunmamaktadır. Lütfen i aretledi iniz seçenekle ilgili yukarı,da verilen aç,klamalar, dikkatle okuyunuz. Arka sayfay, da doldurmay, unutmay,n,z. Katk,lar,n,zdan dolayı, te ekkür ederim.

Dr. Kamil ER

DE ERLEND RME

- A** Bu deyimi **duydum**, anlam,n, **biliyorum**.
B Bu deyimi **duydum**, anlam,n, bilmiyorum ama **tahmin edebilirim**.
C Bu deyimi **duydum**, anlam,n, bilmiyorum ve **tahmin de edemem**.
D Bu deyimi **duymad,m**, anlam,n, bilmiyorum ama **tahmin edebilirim**.
E Bu deyimi **duymad,m**, anlam,n, bilmiyorum ve **tahmin edemem**.

Birinci Derece Deyimler							
No	Deyim	A	B	C	D	E	Anlam,
1	Afyonunu Patlatmak	☐	☐	☐	☐	☐	
2	Barut F,ç,s,	☐	☐	☐	☐	☐	
3	Beyni Sulanmak	☐	☐	☐	☐	☐	
4	Burun K,v,rnak	☐	☐	☐	☐	☐	
5	Can,na De mek	☐	☐	☐	☐	☐	
6	Çam Devirmek	☐	☐	☐	☐	☐	
7	Çivi Kesmek	☐	☐	☐	☐	☐	
8	Çöpsüz Üzüm	☐	☐	☐	☐	☐	
9	Danan,n Kuyru u Kopmak	☐	☐	☐	☐	☐	
10	Ekme ine Ya Sürmek	☐	☐	☐	☐	☐	
11	Ekme Dü man,	☐	☐	☐	☐	☐	
12	Havanda Su Dövmek	☐	☐	☐	☐	☐	
13	Koynunda Y,lan Beslemek	☐	☐	☐	☐	☐	
14	Tepesi Atmak	☐	☐	☐	☐	☐	
15	Yüre i A z,na Gelmek	☐	☐	☐	☐	☐	
kinci Derece Deyimler							
16	Adam K,tl, ,	☐	☐	☐	☐	☐	
17	Akla Zarar	☐	☐	☐	☐	☐	
18	Dar Kafal,	☐	☐	☐	☐	☐	
19	Deve Kini	☐	☐	☐	☐	☐	
20	Dile Gelmek	☐	☐	☐	☐	☐	

